
DYA Dag, 10 maart 2017 te Veenendaal

Column Menno van Doorn

Directeur Verkenningeninstituut Nieuwe Technologie

Een week of wat geleden zat ik aan de lunch op ons kantoor in Vianen toen André Veelders zich opdrong in het gesprek aan tafel. "Nog even over de DYA-Dag, er zijn geen boxes." Het was exact deze zin die hij de ruimte inslingerde. Ik staarde André in de ogen, geen idee waar hij het over had. "Out of the Box, weet je wel. Maar er zijn helemaal geen boxes." En weg was André zijn ongetwijfeld succesvolle dag verder vervolgend, in de veronderstelling dat hij mij met deze enkele zin een enorme dienst had bewezen.

Tien minuten ervoor ontving ik in mijn mailbox een tekst waarin ik de vraag las die op de DYA Dag 2017 centraal zou staan: Welke principes vragen deze tijd? Principes daarmee zijn architecten wel bekend, maar wat insinueert men hier eigenlijk met 'deze tijd'. Meestal niet veel goeds denk ik dan. Maar laat ik er niet te negatief in zitten, er spreekt natuurlijk vooral de ambitie uit om contemporaine relevantie toe te voegen aan het heilige arsenaal van de IT-architect.

Laat ik die rommel die hier vandaag is gepresenteerd eens professioneel voor u opruimen. Hoorden heet dat hebben we net geleerd. Laten we eerst Andre's "out of de box, er zijn geen boxes" even in het juiste perspectief zetten. Andre had waarschijnlijk stiekem zitten grasduinen in de slides van Wouter Kersten, want daar staat het. Twee maal in kapitalen: Er zijn geen boxes. En ook in die ene slide van Jorrit, de mindmap met zichzelf in het midden. In een van die boxes van die mindmap staat dus het dus ook te lezen: er zijn geen boxes. Dat zegt de man van Quby, de kubus dus. Dan denk ik, hoe geloofwaardig is de rest van zijn verhaal?

Een mens leeft zijn hele leven out of the box. Kijk om u heen, ziet u een box? Ik niet. Opvallend. Ook in de auto terug niet, let er maar eens op. Het lijkt wel een box, maar het is gewoon een auto. Ook als u strandwandelt dit weekend of even bij de visboer naar binnen gaat voor een gebakken scholletje. Kijk maar eens om u heen en het zal u opvallen hoe weinig boxes er feitelijk zijn. U telt er geen. Des te bijzonder is het dan, dat iedereen, van hoog tot laag, dik, dun, man, vrouw of iets er tussenin, we hebben hier echt een gender-neutraal thema te pakken, uiteindelijk allemaal in een box belandt. Zo'n twee meter onder de grond met een berg zand erover en een steen, waarop staat:

Hier rust een wereldvermaarde IT-architect. Hij dacht zijn hele leven out of the box.

Er is dus weldegelijk een box waar je je niet uit kunt denken (Wouter, Andre, Jorrit) Het is er slechts maar een, ok point taken, maar je kunt er niet aan ontsnappen. Aan de bewuste 6 planken denken we liever niet, liever nooit, we drukken die gedachte diep weg, zo diep dat het ergens anders in andere vorm zich ontpopt in een geheel andere gedaante. Zo is "out of the box, er zijn helemaal geen boxes" niets anders dan een Freudiaanse verwijzing naar die donkere kist die we zo lang mogelijk proberen te ontlopen. En is Wouters opmerking, maar dat weet hij zelf natuurlijk niet, een uiting vanuit zijn onderbewustzijn, zijn existentiële angst voor de dood kwam even om de hoek kijken. De Context by Design staat voor voor niets

minder dan het leven zelf. De vier existentiële "Givens" - ik kom hier straks op terug - waar iedereen vanaf zijn geboorte mee heeft te dealen, waarmee we uiteindelijk in onze box belanden, die onze diepste angsten en gevoelens hebben bepaald, en die glans geeft aan het bestaan ver voorbij de simplificatie 'homo economicus': - lekker makkelijk - die vormen de context voor een architectuur met eeuwigheidswaarde. We zijn allemaal tenminste houdbaar tot het onvermijdelijke einde. Laten we die THT waarde van de mens dan ook meenemen in de architectuur. Het hele leven draait om lifecycle management van je houdbaarheidswaarde.

Wouter ziet het dus goed, sommige problemen zijn gewoon te complex, daar moeten we dan juist complexiteit aan toevoegen, niet van afsnoepen. De mens is een probleem op zich. Een duister vat dat alle kanten opspringt. Dat mensbeeld moet je niet versimpelen, maar juist vercomplexen.

Deze tijd

Dan zijn we nu meteen al op het prettige punt beland dat we het kunnen gaan hebben over "deze tijd" en hoe de architect met nieuwe principes kan bijdragen aan een groter succes van de organisaties en misschien zelfs het geluk van het individu. In deze tijd gaat IT over AI. Mobile first wordt moeiteloos ingeruild voor AI-first. De toekomst is kunstmatig.

AI kan alles, is alles. AI kan lezen, schrijven, luisteren, praten, lachen, bewegen, liegen en bedriegen, adviseren, diep leren, maar ook zware dingen op tillen, auto's besturen, voor dokter spelen, besluiten nemen en seksuele escapes bevorderen. AI is daarmee het symbool geworden van maakbaarheid. Maar een ding kan AI niet. Namelijk de vraag beantwoorden welke maatschappij wij **willen** maken.

Er zijn 67 startups die ons huis slimmer willen maken leren we van Jorrit van der Laan, en we hebben een hele kamer vol met door ons zelfgekozen intelligentsia om het land slimmer te maken. Eerlijk gezegd heb ik in de slides van Jorrit meer toekomst kunnen ontdekken dan in de 598 pagina's partijprogramma's die ik maar eens voor u hebt doorgeworsteld. Ik dacht, het was een vlaag van verstandsverbijstering, niets geeft een betere beschrijving van deze tijd dan de partijprogramma's van de zeven grootste partijen. De DYA-dag, je moet er wat voor over hebben toch?

Twee weekenden geleden ben ik begonnen met het doorlezen van die politieke agenda's. Ik heb nog een andere fout begaan. De film matinee op zondag prees de Nederlandse film Brimstone aan. Ga zelf kijken, zo'n film als je denkt nu kan het niet erger en dan wordt het nog veel erger. Ik bedoel als een zoon zijn vader uit de pijn verlost met een kogel door zijn kop omdat de dominee hem net aan zijn darmen heeft opgehangen in de varkensstal, dan denk ik meteen: zo het ergste hebben we achter de rug. Maar bij Brimstone bleek dat slechts een slappe openingsopeningsscene. Het werd alleen maar erger.

Zo'n zelfde gevoel had ik bij het doorlezen van die partijprogramma's. Als zelfs de VVD in zijn partijprogramma schrijft dat robotisering een potentieel gevaar is voor de Nederlandse waarden en normen weten we genoeg. Pagina 11, zoek het straks thuis maar op, een paragraaf die begint met de zin "Om Nederland te behouden is een aantal zaken nodig" en dan 10 zinnen afdalen, lezen over robotica die vooral even normaal moet doen. Normale IT weet zich volgens de VVD te gedragen en anders is er hier geen plaats meer voor ze. Ik zeg dit overigens zonder ironie. Nogmaals, lees pagina 11. Terwijl de edge van het internet intelligenter wordt, leren we van Leon, verdomt het centrum van de macht.

Na de VVD denk ik, zo het kan alleen nog maar beter worden, om te ontdekken dat de gruweldaden in de andere programma's nog veel erger zijn. Wat van deze tijd is, is ranzig populisme en nationalisme. En dat heeft inmiddels ook DYA DAG 2017 bereikt.

Principes over de datum smaken niet! Ik zeg met kop en kont het land uit. Dat we ze nog zo lang getolereerd hebben is een gotspe. Waarom wel een nieuw paspoort aanvragen als die verlopen is, terwijl principes over de datum overal gewoon nog binnen mogen komen?

En wat te denken van Netherlights. Als we maar stug nationalistisch volhouden heet het wereldwijde web straks gewoon Netherlights. Het had een uitvinding van het CDA kunnen zijn, want volgens het CDA gaan de zaken wel heel erg snel. Ja mensen, het is me wat. En daarom moeten we een snel internet. Dat is zo'n beetje de samenvatting van de complete visie op onze techno-toekomst in het partijprogramma van de CDA.

Om Nederland te behouden is inderdaad een aantal zaken nodig, maar de partijprogramma's die ik vorig weekend heb doorgeworsteld hebben we zeker niet nodig. Mijn stemadvies: stem op de Vrijzinnige Partij. U kunt het doen omdat ze volmondig kiezen voor de oplossing voor AI, het basisinkomen: gratis geld voor iedereen. Lekker, eindelijk eens een momentje voor jezelf, wat zeg ik heel wat momentjes. Aan het einde van de maand vult u uw urenbon in bij het basisinkomenbureau. "Zo meneer, weer geen ene reet uitgevoerd deze maand zie ik. Goed zo, ga zo door". Je moet uiteraard wel af en toe een complimentje krijgen.

Maar nog veel sympathieker is hun standpunt omtrent de Grondtoon, de A voor de muziekkenners. De vrijzinnigen willen grondtoon van 440 Herz naar de veel meer voor de hand liggende 432 Herz terugbrengen. De 432 trillingen per seconde tref je aan in het hele heelal, de mens is pas senang als alles 432 keer per seconde trilt. De Duitsers, in het bijzonder Joseph Goebels, veranderde dat naar 440, een lekker deuntje voor onder de marsmuziek, om verwarring, agressie en deportatie in de hand werken. De Grondtoon is eating the world. Samen met de kookuitlaatgassen vormen ze de grootste bedreiging voor de planeet.

Maar er komen ook goede dingen uit Duitsland. Je kunt veel zeggen van de duisters, maar de treinen rijden er op tijd. Kwestie van principe. Psychiaters bijvoorbeeld, die wel een visie op AI hebben. We moeten terug in de tijd, naar 1906 en het werk van psychiater Ernst Jentsch waar Sigmund Freud een reactie op schreef. Dat gaat over de angst voor het kunstmatige. In zijn paper "Das Unheimische" vindt Freud een passende verklaring voor de onzinnige angst voor automata, in die tijd nog sprekende poppen. Heimisch betekent thuis en vertrouwd en tegelijkertijd ook vrijwel het tegenovergestelde, geheim, heimlich. Heimisch, sinistre, Xenos en uncanny in andere talen. Die mysterieuze ander is onze doppelganger zegt Freud. Automata, we zijn we dus zelf. We zijn voor onszelf en dus ook de ander een mysterie, want als u goed nadenkt dan schuilt er heel wat rottigheid in uw gemoed. Dat besef en die ontkenning en onderdrukking projecteren we op AI, de vooruitgang, en zie daar, de angst is de spiegel van onszelf en de samenleving.

Dat de angst altijd ergens onder de oppervlakte waart als u zich als moderne IT architect met 'deze tijd' wil gaan bemoeien, daar kunt u beter weet hebben, weten hoe de verhoudingen liggen.

Vanaf hier openen zich tal van mogelijkheden. De moderne IT-architect ziet opeens deze tijd en de principes er achter als aanleiding om zijn psychiatrische vaardigheden eens op te poetsen. Dus in uw duffe IT-hok schuift u opeens een sofa naar binnen. Collega's kijken verrast op. Gaat u daar maar liggen. Een geur van pijptabak vult de kamer. U pakt uw blocnote. U vraagt naar de prilste seksuele ervaringen en de diepste verlangens van uw klanten. Hier is een eigentijdse Chef Nieuwsgierigheid aan het werk staat er op uw deur. Ook ik kom in een box te liggen, net als u. Maar in de tussentijd ben ik er om uw leven een stuk prettiger en aangenamer te maken. Laten we beginnen met het wegnemen van de aangeboren angsten. Dat zijn er maar vier, dus het werk is overzichtelijk.

Het enige wat u te doen staat is u op tijd in te lezen in de moderne Freud, de man die die de principes van Freud over de datum heeft verklaard. Niet het verleden, de trauma's uit uw jeugd, een handtastelijkheidje hier en daar, het verlies van uw geliefde teckel terrie, de nooit

beantwoorde liefde van uw lerares of de alcohol abuses van uw vader bepalen de angsten en gedrag van uw klanten, de vier 'givens' die aangeboren zijn en de onvermijdelijke toekomst, ons einde in de box doen dat.

Positiever geformuleerd leiden die tot vier Architectuur Principes met een oneindige houdbaarheidsdatum. Zorg ervoor dat uw systemen - van deze tijd, dus met een flinke dosis AI - recht doen aan de Big Four Givens van de menselijke behoefte en u zit tot in de eeuwigheid geramd. Daar gaan we:

1. De need to be needed. Uw architectuur voegt betekenis toe aan het leven van het individu. Nu, straks en altijd. Verdrijf de angst voor betekenisloosheid.
2. De need to be seen: IT/AI die de mogelijkheid biedt mensen in het centrum van de aandacht te zetten en een gezien leven te leiden. U leest het goed. Dit druist in tegen de overdreven geleuter over privacy. Mensen willen juist gezien worden leert de existentiële psychotherapie ons. Privacy, dat is pas angstig.
3. De need to control: Alleen met power to the people wordt het ooit wat met de systemen. Mensen zijn aangeboren controlfreaks.
4. De need to survive: Lang zal die leven. Alles wat u kunt doen aan levensverlengende activiteiten met AI zal zeer op prijs worden gesteld.

Ik licht er twee kort even toe voordat u zich op het buffet mag storten.

De isolatieangst en de need to be seen

De angst een ongezien leven te moeten leven - het omgekeerde privacy dilemma dus - houdt de slechtste huwelijken bij elkaar. Ja kijk maar even naar uw buurman of buurvrouw, daar gaat dit over. Die wil wel scheiden, maar o jee, als de leegte de kamer vult, vullen angstige gedachten het hoofd. Ze blijven slechts bij elkaar omdat ze het alleen zijn niet kunnen verdragen. Gezien willen worden is een van de levensaders die ons gedrag opstuwt, en het is een ballon die leegloopt als moeders in een verzorgingstehuis terecht komt en de kinderen en anderen onvoldoende tijd hebben toe te kijken.

De zorgrobots kunnen het leed verzachten, maar het gevaar dat de ouderen nog verder van het padje raken door robotconversaties te gaan voeren ligt om de loer. Die waarschuwing komt van Sherry Turkle, bekend van "Living alone together".

Dus even kijken of u goed hebt opgelet:

In Japan heeft het bedrijf Gateway een vrouwelijk hologram op de markt gebracht. Voor 2500 dollar maakt ze u wakker, vertelt ze wat voor weer het is en chat ze via whatsapp op afstand als u het huis verlaat. De jongeman in de reclamespot voor dit product, ontvangt 's middags op het werk een appje van zijn hologram, laten we haar Holly noemen, die zegt "Ik ben een beetje eenzaam, kom je wat vroeger thuis schatje? De man neemt een bus eerder, holly klappt in haar handjes om de HUE lampen aan te doen, en de man eenmaal thuis zegt: altijd fijn om te weten dat er iemand is die thuis op je wacht.

Beste IT-architecten, lijkt u dit een gezond idee? Nee natuurlijk niet. Maar al u Holly in de Holly-cloud hangt, en die een pensant toegang geeft tot agenda, de koelkast, de drankvoorraad, de portemonnaie, facebook account van haar baasjes en bazinnetjes, dan kan Holly zo een surprise party organiseren voor het leger van de vereenzaamden.

De laatste die ik er uit wil lichten is de Angst voor de dood.

Bij ons in de familie heerst er een traditie om bij het vertrek elkaar nog even "Rust zacht Verboom" toe te roepen. Het is een uitspraak die mijn oma deed toen ze langs mij opa's graf

liep, de kuil in keek, en de woorden uitsprak: Rust zacht Verboom. Het stond te lezen op de krans boven op het graf, gegeven door familie Verboom. Mij opa heette de Mol.

Deze dwaling is een FamilieMeme geworden en toont niet alleen de zieke geest van mijn verwanten, maar houdt ons ook in herinnering hoe het kan verkeren. Laten we niet vergeten dat die wetenschap, dat er leed is dat aangepakt moet worden (zoals de dementie van mijn oma) een fantastische bron is voor verdere vooruitgang omdat AI daar oplossingen voor aan kan reiken. De mensen die het meest bang zijn te sterven, werken het hardste aan de oplossingen.

Is het niet opzienbarend dat de drie musketiers van AI Elon Musk, Richard Hawking en Rick Bostrom (de man van het boek over superintelligentie) allemaal op bijzondere voet met de dood staan? Dit trio verkondigt het einde der tijden, de mens aan de leiband van AI, alles dreigt te ontsporen, het gaat straks faliekant mis. Bostrom - saillant detail - is een overtuigt cryonist. Dat betekent dat hij zodra hij dood is aan haak in een vriescel komt te bungelen totdat ze een recept gevonden hebben hem weer leven in te blazen. Hawking heeft een afschuwelijke ziekte en leeft al decennia lang dichterbij de dood dan velen van ons. En Musk is bezig met plannen voor een back-up planeet, Mars in dit geval, waar we vrolijk naar uit kunnen vliegen als we elkaar zijn gaan uitmoorden en de aarde voldoende verpest hebben.

Ik heb inmiddels besloten te wachten tot er reizen naar het nieuw ontdekte sterrenstelsel Trappist 1 georganiseerd gaan worden. Eenmaal daar aangekomen, met een Gouden Carolus of een frisse witte Hoegaarden in de hand, denk ik dan nog eens terug aan deze column die spijtig genoeg veel te veel over de dood is gegaan. Ik stuur u van daaraf nog even een appje met mijn excuses met de uitleg dat het niet anders kon. Er moest immers een nieuw VINT rapport geschreven worden die gaat over de vraag waarom mensen bang zijn voor AI. De FrankensteinFactor gaat hij heten en verschijnt eind april Het zal geen verrassing voor u zijn dat we daarin pleiten voor therapeutische IT, met aandacht voor het complexe gevoelsleven van de mens, met Jentsch, Freud, Yalom en Bostrom als uw gids. In het rapport pleiten we ervoor de existentie mee te nemen, de irrationaliteit en het gevoelsleven. Het irrationele decennium ligt immers voor u. Ik pleit voor de mens weer centraal op DYA 2018 en niet de inhoud. De mens is de inhoud. Dat is de key take away die is weggelaten dit jaar.

Terwijl ik die app aan u verstuur vanaf mijn nieuwe planetaire stekkie, vliegt mijn oma voorbij. Ik groet haar en zij groet mij. We zwaaien uitbundig naar elkaar en schreeuwen: Rust zacht Verboom.